

KILNOJAMOJO TURTO ĮKEITIMO REGLAMENTAVIMO ASPEKTAI

Janina Stripeikienė *

*Lietuvos Aukščiausiasis Teismas
Gynėjų g. 6, LT-01109 Vilnius**Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedra**Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius**Telefonas 261 64 74**Elektroninis paštas j.stripeikiene@lat.lt*

Pateikta 2006 m. balandžio 20 d., parengta spausdinti 2006 m. rugsėjo 3 d.

Santrauka. Civilinis kodeksas galioja jau penkerius metus, bet ne visi kodekse numatyti teisės institutai taikomi. Straipsnyje analizuojamas sandėliavimo verslui reikšmingas sandėlių dokumentų institutas, šio instituto teisinė prigimtis, reikšmė įkeitimo santykiams, įkeitimo, pasaugos rūšies – sandėliavimo – kodifikuotų teisės normų santykis su specialiomis teisės normomis, įtvirtinančiomis sandėliavimo dokumentų sistemą, pastebėti šių teisės normų prieštaravimai bei galimybės kitaip reguliuoti sandėliuojamų prekių įkeitimą, nei nustato bendros įkeitimo taisyklės, o tai galbūt paskatintų komercinius bankus naudotis nauju produktu įkeitimo rinkoje – sandėliavimo dokumentais.

Pagrindinės sąvokos: įkeitimas, kilnojamasis turtas, sandėliavimas, sandėliavimo liudijimas, sandėliavimų liudijimų įkeitimas, perleidimas.

IŽANGA

Prekių sandėliai įgyja savarankišką įmonės pobūdį tik tada, kai prekyboje iškyla pagalbinės funkcijos poreikis, t. y. tokių operacijų, kurios nenukreiptos tiesiogiai prekiauti. Skaidantis ir diferencijuojantis verslams prekių pasauga plėtojama sukuriant atskirą pasaugos rūšį – sandėliavimą, t. y. už atitinkamą atlyginimą specialiai pritaikytuose sandėliuose prekės saugomos, o sandėlis užtikrina šių prekių dalyvavimą rinkoje. Tokio pobūdžio pasaugos teisinių santykių reguliavimas Europoje atsirado XVII a. 1964 m. CK reguliavo bendruosius pasaugos teisinius santykius, tačiau sandėliavimo, kaip pasaugos rūšies reguliavimo, būtinybė planinei ekonomikai neiškilo. Sandėliavimo verslui Lietuvoje teisinės prielaidos atsirado 2000 m. priėmus CK, o 2002 m. – Lietuvos Respublikos licencijuotų sandėlių ir sandėliavimo dokumentų įstatymą, kuriuo nustatyti teisiniai pagrindai, sudarantys tinkamas sąlygas licencijuotų sandė-

lių veiklai ir prekių savininkų apyvartinėms lėšoms kredituoti, panaudojant sandėliuojamas prekes kaip įkeitimo objektą, o šio kilnojamojo turto įkeitimo sutartį sudaryti naudojant sandėlių dokumentus – liudijimus. Iš pradžių buvo tikimasi, kad licencijuotų sandėlių veikla gali būti naudinga grūdų ir kitų augalininkystės produktų gamintojams bei šių produktų pirkėjams, taip pat komerciniams bankams, teikiantiems komercines paskolas gamintojams arba šių produktų savininkams. Sandėliavimo liudijimų naudojimas turėjo supaprastinti paskolų išdavimo ir prekių įkeitimo procedūras, suaktyvinti vertybinių popierių ir pinigų apyvartą.

Prekių sandėlis ne tik saugo ir grąžina išsaugotas prekes, bet ir užtikrina prekių dalyvavimą rinkoje bei suteikia paslaugas prekių savininkui ateityje jas realizuojant. Tokios sutarties subjekto specifiškumas pasireiškia pavadinime „prekių sandėlis“. Tai licencijuota verslo rūšis, kuria užsiimantis subjektas turi iš bet kurio savininko priimti prekes saugoti. Sandėliavimo sutartis dėl šių požymių yra viešoji sutartis (CK 6.161 str. 1 d.), sudaroma naudojant standartizuotos formos blankus ir laikantis prekių sandėliavimo taisyklių, todėl prekių savininkas gali prie šios sutarties tik prisijungti. Sandėlia-

* Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėja, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedros lektorė.

vimo liudijimai patvirtina prekių sandėliavimo sutarties sudarymą. Kartu šie dokumentai leidžia sandėliuose esančias prekes pelningai panaudoti kreditavimo santykiuose, t. y. gaunant paskolą, sandėliavimo liudijimais įkeičiant prekes bei įkeičiant pačius sandėliavimo liudijimus kaip vertybinius popierius. Sandėliavimo liudijimas atitinka sandėliuojamos prekės vertę ir leidžia jį naudoti vietoj prekės, užtikrindamas prekių apyvartą, kai jos saugomos sandėlyje. Prekes liudijantis dokumentas tik supaprastina, pagreitina sandorių sudarymą, tam tikra prasme, galima sakyti, atlieka organizacinę funkciją – lengvina apyvartą rinkoje. Tačiau pagal 2006 m. Hipotekos registro duomenis nėra įregistruota įkeitimo teisės remiantis sandėliavimo dokumentais. Tai skatina atkreipti dėmesį į šį civilinės teisės institutą.

Apžvelgsime sandėliavimo liudijimų, kaip teisės instituto, istorinę raidą, sandėliavimo liudijimo, kaip vertybinio popieriaus, ypatumus, šių dokumentų panaudojimą skirstant ir įkeičiant prekes, sandėliavimo liudijimų perleidimo problemas, tokio perleidimo teisinės pasekmes.

SANDĖLIAVIMO LIUDIJIMŲ INSTITUTO ISTORINĖ RAIDA

Europoje atsiradus prekių sandėliams, prasidėjo sandėliavimo liudijimų išdavimo procesas. 1877 m. Fabrių aktu Anglijoje buvo nustatyti sandėliavimo liudijimų (WARRANT) išdavimo sąlygos ir tvarka, o iki to laiko buvo specialieji maklerių liudijimai. Sandėliavimo liudijimų (WARRANT) išdavimas galutinai įsitvirtino Londone, Vakarų Indijos dokuose.

WARRANT buvo trijų kategorijų:

1. Paprastasis variantas buvo išduodamas to asmens vardu, kuriam buvo adresuotos prekės. Todėl liudijimai galėjo būti perduoti su banko užrašu. Prekės pagal šį liudijimą buvo išduodamos be jokių formalumų: pateikus liudijimą ir apmokėjus saugojimo išlaidas. Toks liudijimas galėjo būti perduodamas kito asmens nuosavybėn arba įkeistas. Jau perduotas saugoti turtas buvo išduodamas pagal kvitą, nes liudijimas buvo įteiktas įkaito davėjui. Jeigu buvo išduota dalis prekių, dėl likusiųjų buvo išrašomas naujas liudijimas. Jeigu liudijimas būdavo prarastas, apie tai skelbdavo laikraštys ir išduodavo naują.

2. Pirminis WARRANT liudijimas (*prime WARRANT*) buvo išduodamas pagal asmens, kuriam skirtos prekės, pareikalavimą. Tie liudijimai dažniausiai buvo išduodami prieš sveriant prekes ir naudojami paskolai gauti. Prekių savininko pageidavimu buvo išduodami visoms prekėms arba prekių partijai.

3. Du dokumentai – liudijimas (WARRANT) ir kvitas, patvirtinantys prekių kiekį, *weight-note* (prekė buvo perduodama pagal svorį) arba *gange-note* (pagal nustatytą kvotą). Liudijimas buvo skirtas nuosavybės teisėms į prekę patvirtinti, o kvitas – kaip įrodymas, patvirtinantis, kas yra nuosavybės objektas, ir prekėms įkeisti.

Jeigu savininkas norėjo parduoti prekes kreditan, jis imdavo pardavimo liudijimą (*sale-warrant*) ir kvitą ir

tada derėdavosi dėl kainos su pirkėju. Pirkėjas, sumokėjęs 10 proc. užstatą nuo sutartos kainos, įsipareigodavo maklerio nustatytu laiku sumokėti visą sumą ir išpirkti liudijimą, po to pirkėjas gaudavo kvitą kaip naujas savininkas. Jeigu jis praleisdavo terminą, prarasdavo viską, nes teisės į prekes patvirtindavo tik liudijimas. Anglijoje liudijimai turėjo tokią pat vertę kaip pinigai. Sandėliavimo operacijos tapo neatskiriama Anglijos prekybos dalis.

Škotija padarė pakeitimus liudijimų sistemoje. Glazgo birža pradėjo išdavinėti liudijimus ne konkrečiai partijai geležies, o apskritai, žinant tik geležies kiekį. Toks patobulinimas paplito JAV XIX a. duonos ir naftos pramonėje. Atsiradus sandėlių sistemai, verslo įmonės nutarė, kad sandėliuose esančios prekės gali būti pelningai panaudojamos kreditavimo santykiuose, t. y. gaunant paskolą, įkeičiant prekes, skirtingai negu Anglijoje, liudijimais. Europos kontinentinėse valstybėse liudijimai atsirado priėmus atitinkamus įstatymus. Prancūzijoje tranzito sandėliai buvo įvedami du kartus. 1848 m. kovo 22 d. išleistas dekretas, kuriuo remiantis sukurta liudijimų sistema (*magasine generaux et entrepôts*). Pagal dekretą savininkas už paliktas prekes sandėlyje gaudavo kvitą, kuris buvo įrašomas į prekių sandėlių rejestrą. Vėliau dekretas tobulintas, nes vienas dokumentas apsunkino jo panaudojimą. Sandėliai išduodavo du dokumentų kvitus (*receipt*), kurie patvirtindavo prekių nuosavybės teisę, ir liudijimą (*warrant*), kuris buvo naudojamas įkeitimui. Kadangi liudijimas (*warrant*) būdavo pas įkaito davėją, tai turintysis kvitą galėjo prekėmis laisvai naudotis, kai sumokėdavo skolą, kuri buvo užtikrinta liudijimu. Pirminis įkeitimas buvo žymimas ant liudijimo, vėlesni nebuvo registruojami. Paskolos, kuri buvo užtikrinama liudijimu, terminas negalėjo būti ilgesnis nei prekių sandėliavimo terminas. Pasibaigus skolos gražinimo laikui ir skolos negražinus, liudijimo turėtojas turėjo teisę be teisminių formalumų kreiptis į sandėlį ir reikalauti išparduoti visas prekes. Šis kreditorius turėjo privilegiją prieš kitus kreditorius. Jeigu gauta už prekes suma nepadengdavo liudijimu užtikrintos skolos, tai suteikdavo kreditoriui teisę reikalauti atlyginti užrašo ant liudijimo davėjo. Tokiu atveju skolininkas ir užrašo ant liudijimo davėjas buvo solidarūs skolininkai. Prancūzijoje, kaip ir visoje Europoje, liudijimas buvo priemonė gauti kreditą. Prancūzijoje 1858 m. gegužės 28 d. aktas nustatė pagrindinius sandėliavimo liudijimo išdavimo, panaudojimo sąlygų ir tvarkos principus, kurių vėliau laikėsi beveik visos kontinentinės valstybės. Nors Prancūzija išplėtojo liudijimų sistemą, bet būtent Anglija yra pradininkė – ji sukūrė sandėlių sistemą ir atnešė didžiulę naudą prekybai. Prancūzų *entrepôts* ir anglų dokų klestėjimo negalėjo nepastebėti kitos Europos valstybės. JAV perėmus anglų tradicijas, sandėliavimo liudijimo institutas paplito grūdų ir duonos pramonėje.

XIX a. pirmoje pusėje susiklostė trys pagrindiniai liudijimų sistemų tipai. Pirmasis – iš esmės angliškas, t. y. vieno dokumento (*warrant*) sistema. Buvo galima išduoti kvitus (*weight-note, gange-note, lote-note*), kurie buvo liudijimų dublikatai. Šios sistemos laikosi JAV,

Olandija, Šveicarija. Antroji sistema iš esmės prancūziška, nustatanti privalumą išduoti du dokumentus – kvitą ir įkeitimo liudijimą (*warrant*). Ji paplito Belgijoje, Italijoje, Vengrijoje. Trečioji – vokiečių-austrų, leidžianti išduoti tik vieną dokumentą (*Pfandschein*). Žodžiu, atsirado paprastojo sandėliavimo ir dvigubo sandėliavimo liudijimų sistema.

SANDĖLIAVIMO LIUDIJIMŲ IR VERTYBINIŲ POPIERIŲ PANAUDOJIMO YPATUMAI

Lietuvoje teisė numato abu sandėliavimo dokumentų tipus: t. y. vieno dokumento – paprastojo sandėliavimo liudijimo ir dviejų dokumentų – sandėliavimo liudijimo ir įkeitimo liudijimo. Kiekvieno iš šių dokumentų panaudojimas turi ypatumų. Abu šie dokumentai – paprastasis ir dvigubas sandėliavimo liudijimai ir kiekviena jo dalis yra vertybiniai popieriai. Tokia jų teisinė galia užtikrina teisių į saugomas prekes panaudojimą rinkoje ir palengvina jų įkeitimą. Dvigubi sandėliavimo liudijimai yra orderiniai vertybiniai popieriai, todėl perduodami atlikus perdavimo žymas, tuo tarpu paprastasis sandėliavimo liudijimas yra pareikštinis vertybinis popierius ir perduodamas paprasčiausiai jį įteikiant. Vertybiniai popieriai galioja tik esant visiems būtiniams rekvizitams – formaliems vertybinių popierių požymiams [10, p. 147–156]. CK 6.857 str. 1 d. numato 7 būtinus dvigubo sandėliavimo liudijimo rekvizitus, o Licencijuotų sandėlių ir sandėliavimo dokumentų įstatymo 16 str. 2 d. – 8 rekvizitus. Netapatus teisinis reglamentavimas užprogramuoja ginčą dėl sandėliavimo dokumentų galiojimo. Kurie rekvizitai būtini? Atsakymas turėtų būti pagrįstas atsižvelgiant į vertybinių popierių keliamus reikalavimus. Tačiau teisės normų analizė verčia abejojti, ar buvo atsižvelgta į sandėliavimo liudijimų, kaip vertybinių popierių, teisinę prigimtį. LSSDI 16 straipsnio 7 punkte reikalaujama sandėliavimo liudijime nurodyti draudimo įmonę, draudimo poliso numerį, prekių apdraudimo sumą. Jeigu priimant prekes sandėliuoti buvo atlikta prekių įvertinimo ekspertizė, dvigubame sandėliavimo liudijime įrašoma atitinkama žyma (LSSDI 17 straipsnio 3 dalis). Toks teisinis reguliavimas apsunkina sandėliavimo liudijimų išdavimą, nes duomenys apie draudimą bei ekspertizės išvadas – nebūdingi vertybinių popierių rekvizitai. Šie sandėliavimo sutarčiai reikšmingi duomenys galėtų būti aptarti sandėliavimo taisyklėse. Be to, sandėliavimo liudijimų rekvizitus nustatančios teisės normos neužtikrina dvigubo sandėliavimo liudijimo atskirą dalių panaudojimo teisinės apsaugos. Dvigubų sandėliavimo liudijimų privalomas rekvizitas turėtų būti vieno įgalioto asmens, atliekančio įrašus, parašas ir sandėlio antspaudas. Kai dvigubo sandėliavimo liudijimo atskiros dalys bus išduotos skirtingiems subjektams, tik šis būtinas rekvizitas patvirtins išdavusio liudijimą asmens tapatumą bei garantuos, kad liudijimai patvirtina tų pačių prekių panaudojimą. Dvigubo sandėliavimo liudijimams turėtų būti būtini 7 rekvizitai, t. y. numatyti CK 6.857 str. 1 d., ir aštuntasis, minėtas anksčiau [12]. Paprastasis sandėliavimo liudijimas privalo turėti tuos pačius rekvizitus,

išskyrus CK 6.857 str. 1 d. 3 punkte, t. y. nenurodyti prekių savininko, iš kurio perimtos prekės, duomenų atsižvelgiant į šio dokumento pareikštinį pobūdį. Jeigu sandėliavimo liudijimai neturi būtinų rekvizitų, jie nepripažįstami šiais dokumentais, taigi nėra vertybiniai popieriai. Teismų praktikoje tokie liudijimai kvalifikuojami kaip kvitai, patvirtinantys prekių saugojimo sandėlyje faktą (CK 6.856 str. 1 d. 3 p.). Bet kvitai nėra įkeitimo santykius patvirtinantys dokumentai.

Įkeitimų rinkai aktualu nustatyti liudijimų, kaip vertybinių popierių, ypatumus, t. y. ar šiems liudijimams būdingas vertybinių popierių, pvz., čekių, vekselių, abstraktumas. Dėl vekselio abstraktumo, jo reikšmės kreditavimo santykiams Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad prievolė mokėti pagal vekselį nepriklauso nuo šios pareigos atsiradimo pagrindo (tam tikro sandorio) ir yra besąlyginė [7]. Liudijimų, kaip vertybinių popierių, formalumas, galiojimas tik esant būtiniams rekvizitams, daro šiuos vertybinius popierius panašius į vekselį. Jų galimybė konkuruoti ekonominėje erdvėje priklauso nuo to, ar galima liudijimu naudotis kaip vekseliu. Vertybinių popierių panaudojimui pakanka depozitorinės sutarties. Depozitorine sutartimi susitariama dėl sertifikatų, vertybinių popierių pasaugos funkcijos. Tuo tarpu visų rūšių sandėliavimo dokumentai gali būti perleisti ne tik pagal indosamentą (įrašus dokumente) arba remiantis pačių dokumentų perdavimu, bet ir pagal atskirą sutartį. Tai reikštų visišką teisių perleidimą, be to, ši sutartis būtų privaloma tik ją sudariusioms šalims ir neprivaloma sandėliui, kuris įvykdytų pasaugos sutartį, atidavęs prekes sandėliavimo liudijimą pateikusiam subjektui. Akivaizdu, kad liudijimai neturi analogiško teisinio statuso kaip vekselis, toks jo statusas neišplaukia vien iš jo pavadinimo „vertybinis popierius“. Liudijimų, kaip vertybinių popierių, likimas priklauso nuo sandėliavimo, paskolos, įkeitimo terminų. Galima šiais vertybiniais popieriais disponuoti, kol nepasibaigia minėti terminai. Sandėliavimo liudijimų priklausomybė nuo prievolių, kurias jie patvirtina, daro negalimą disponavimą jais kaip abstrakčiais vertybiniais popieriais. Prievolės galiojimas nulemia šių dokumentų galiojimą. Sandėliavimo liudijimai yra vertybiniai popieriai, kurie neturi absoliutumo, abstraktumo, būdingo vekseliams ir čekiams. Tai kitos finansinės priemonės, atliekančios tapachias funkcijas kaip ir įkeitimo laktai.

SANDĖLIAVIMO LIUDIJIMŲ PANAUDOJIMAS ĮKEITIMO SANTYKIUOSE

Sandėliavimo liudijimai atitinka sandėliuojamos prekės vertę ir leidžia jį naudoti vietoj prekės, užtikrinami prekių, saugomų sandėlyje, tam tikrą dalyvavimą rinkoje. Taigi sandėliavimo liudijimai – tai prekių panaudojimo dokumentai. Šių dokumentų turėtojui suteikiama teisė disponuoti prekėmis sandėlyje, taip pat šias prekes įkeisti. Dvigubo sandėliavimo liudijimų atskyrimo atveju skirtingiems šių liudijimų turėtojams tenka skirtinga dalis teisių į prekes. Įkeitimo liudijimo turėtojas pripažįstamas turinčiu įkeitimo teisę į prekių kiekį, kuriuo užtikrinamas kreditų ir palūkanų mokėjimas.

Sandėliavimo liudijimo turėtojas – tai įkeistos prekės savininkas, bet jis negali panaudoti tų prekių, kol nebus gražintas kreditas. CK 6.860 str. 2 d. numato, kad sandėliavimo liudijimo turėtojui, kuris neturi įkeitimo liudijimo, prekės išduodamos, kai pateikia dokumentą, patvirtinantį, kad skola sumokėta. Ši teisės norma numato įkeitimo liudijimo santykinį savarankiškumą nuo sandėliavimo liudijimo, tačiau galima pastebėti aiškia tokio reguliavimo spragą. Jeigu sandėliavimo ir įkeitimo liudijimuose nėra būtino rekvizito, t. y. to paties asmens, išdavusio dokumentus, parašo ir sandėlio antspaudo, įkeitimo liudijimo turėtojas gali šį dokumentą panaudoti ir po to, kai įkeitimo teisė pagal jį pasibaigia skolos gražinimu. Vertybiniais popieriais būtinų rekvizitų nenumatymas paskolos ir įkeitimo santykiuose sukelia teisinės apsaugos problemų.

Sandėliavimo liudijimas yra unikalus dokumentas. Teisinė jo prigimtis – dualistinė, tai – vertybinis popierius, kartu tai – ir disponavimą prekėmis patvirtinantis dokumentas, todėl jo perleidimas tolygus prekių perleidimui. Atsižvelgiant į dualistinę sandėliavimo liudijimo prigimtį, kyla klausimų, kas yra įkeitimo teisės dalykas – vertybiniai popieriai ar prekės, ir į ką, neįvykdžius skolinių įsipareigojimų, turėtų būti nukreiptas išieškojimas: į prekę ar vertybinius popierius. Teisės doktrinoje nėra vienareikšmio atsakymo. Vieni autoriai teigia, kad įkeitimo dalykas yra pats vertybinis popierius su visomis iš to išplaukiančiomis pasekmėmis ir vertinamas ne kaip turtinės teisės įkeitimas, kurio turėjimą jis patvirtina, o yra daikto, t. y. paties vertybinio popieriaus, įkeitimas [8, p. 38]. Kitų nuomone, ši pozicija paneigia pačią liudijimų (*warrant*) prigimtį, todėl nuosavybė turi pereiti įkeitimo pagrindu ne į vertybinį popierių, o į prekę, apie kurią liudijimas pažymi [10, p. 182]. Sandėliavimo liudijimai atitinka prekės vertę ir leidžia ja naudotis, būdami vietoj prekių, užtikrindami prekių apyvartą. Prekę liudijantis dokumentas tik supaprastina, pagreitina sandorių sudarymą, tam tikra prasme, galima sakyti, atlieka organizacinę funkciją – lengvina apyvartą rinkoje.

Atsižvelgiant į ribotą liudijimų, kaip vertybinių popierių, pobūdį, šių liudijimų įkeitimas nebūtų galimas ilgalaikėms paskoloms ar kreditams užtikrinti. Be to, visais atvejais iškiltų įkeitimo eiliškumo klausimas. Kita vertus, dokumentas supaprastina prekių įkeitimo įforminimą: kreditoriui įteikiamas įkeitimo liudijimas, apie tai pažymima sandėliavimo liudijime, kuris lieka pas skolininką ir įkaito davėją. LSSDĮ 26 straipsnio 9 dalyje numatytos būtinos žymos liudijime: atskyrimo momentas, duomenys apie paskolą ir jos užtikrinimą. Tokių žymų turinys atitinka įkeitimo sutarčiai keliamus reikalavimus, todėl galima teigti, kad šiais atvejais sudaroma įkeitimo sutartis. Paprasto sandėliavimo liudijimo įkeitimo atveju kreditoriui atiduodamas liudijimas, užrašant prekių perdavimo pagrindą ir sąlygas. Vertinant sandėliavimo paskirtį, reikia pabrėžti, kad nėra galimybės sandėliui būti kreditoriumi ir dalyvauti įkeičiant prekes, kurios patikėtos sandėliui pasaugai. Savo teisėmis užtikrinti sandėliai gali naudotis sulaikymo teise. Pvz., nesumokėjus už prekių saugojimą, prekės sulaikomos, kol

bus atsiskaityta už šias paslaugas, vėliau iš prekių savo reikalavimo patenkinimą gali gauti įkaito turėtojas.

Kai įkeitimo liudijimas atskiriamas nuo sandėliavimo liudijimo, šis dokumentas, kaip patvirtinantis įkeitimo santykius, tampa savarankiškas. Sandėlių registre pažymimas tokių dokumentų atskyrimas. Ar įkeitimo liudijimo įregistravimas registre reiškia įkeitimo teisės pradžia? Šie įrašai patvirtina įkeitimo sutarties egzistavimą, o įkeitimo teisės pradžia – tokio liudijimo įregistravimo hipotekos registre momentą (LSSDĮ 23 straipsnio 2 dalis). Lietuvoje veikia lakštinė hipoteka, todėl, registruojant įkeitimo liudijimą hipotekos registre, gali būti reikalaujama sudaryti lakštą. Konstatyvinė įkeitimo dokumento reikšmė nagrinėjama mokslo darbuose [6]. Susidaro paradoksali situacija, kai įvedus sandėliavimo dokumento institutą buvo siekiama supaprastinti prekių įkeitimą, o netinkamai suregulavus įkeitimo teisės įregistravimą, įkeitimo santykiai įforminami dviem dokumentais: sandėliavimo liudijimu ir lakštu. Kita vertus, sunkiai suvokiamas teisinis būtinumas du kartus registruoti įkeitimo teisę. Sandėlis yra ne tik perduotų prekių saugotojas, bet ir užtikrina jų judėjimą rinkoje prekių buvimo sandėlyje metu. Sandėlis išduoda sandėliavimo liudijimus, juos įregistruoja, daro juose pakeitimus ir žymas, išduoda prekes tik liudijimų turėtojams ir už visas jas visiškai atsako. Todėl prekių, priimtų saugoti pagal dvigubą sandėliavimo liudijimą, jo dalies, įkeitimo liudijimo įregistravimą hipotekos registre pagal Licencijuotų sandėlių ir sandėliavimo dokumentų įstatymo 23 straipsnio 2 dalį reikėtų pripažinti pertekliniu ir mažinančiu sandėliavimo liudijimų panaudojimo efektyvumą.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2005 m. rekomendavo bankui kreditoriui įkeičiant jo kliento indėlius ir sąskaitas šios įkeitimo teisės neregistruoti lakštu hipotekos skyriuose. Tai reiškia, kad būtina keisti suabsoliutintą lakštinį įkeitimo teisės įregistravimą, nes iš esmės įkeitimo lakšto registravimas turi daugiau konstatuojamąją, o ne teisių išviešinimo reikšmę, nes išviešinimo funkciją analogiškai kaip indėlio įkeitimo atveju atlieka bankas, o sandėliavimo liudijimo atveju – sandėlis. Tuo tikslu reikėtų pakeisti Licencijuotų sandėlių ir sandėliavimo dokumentų įstatymo 10 straipsnio 4 dalį ir suteikti sandėliui teisę informuoti apie įkeitimus, įregistruotus registre.

SANDĖLIAVIMO LIUDIJIMO PERLEIDIMAS

Paprastas sandėliavimo liudijimas perleidžiamas šį dokumentą perdavus kitam asmeniui, nes paprastas sandėliavimo liudijimas yra pareikštinis dokumentas (CK 6.861 straipsnis). Sandėliavimo ir įkeitimo liudijimai perleidžiami kiekvienas atskirai arba abu kartu pagal perdavimo įrašus (indosamentu) (CK 6.859 straipsnis). Taip perduodami liudijimai yra vertinami kaip vertybiniai popieriai. Indosamentu perduodamos visos teisės, kurias suteikia vertybinis popierius. LSSDĮ 26 straipsniu numatyta keli indosamento variantai: visiškas, kai liudijimais suteikiamos teisės perduodamos visiškai; ribotas, kai indosamentu neperduodamos liudijimais su-

teiktos kai kurios teisės. Jeigu indosamente yra įrašų „kaip įgaliotas“, yra ne sandėliavimo liudijimo suteiktos teisės perdavimas, o pavedimas indosamentu. Dalinių prekių ar teisių perdavimą patvirtinantis indosamentas negalioja pagal įstatymą (LSSDI 26 straipsnio 7 punktą). Dvigubo sandėliavimo liudijimo, sandėliavimo liudijimo ar įkeitimo liudijimo turėtojo teisės vykdymas arba perdavimas galimas tik tuo atveju, jeigu išlaikomas atitinkamas nepertraukiamas indosamentų eiliškumas. Sandėlis išduoda prekes ne tik gavęs liudijimus, bet ir patikrinęs indosamento eiliškumą. Teisės pagal įkeitimo liudijimą (*warrant*) perdavimas galioja, jeigu galioja pati įkeitimo teisė. Tokiu atveju visada svarbu patikrinti, ar įkeitimo teisė nepasibaigė.

CK 4.224 straipsnis nustato įkeitimo teisės pabaigą. CK 6.834 straipsnis ir 6.858 straipsnio 2 dalis yra specialios normos CK 4.224 straipsnio atžvilgiu. Todėl, atsižvelgiant į specialių normų nuostatas, pasaulgos ir sandėliavimo pabaigą, perleidžiant sandėliavimo liudijimus būtina atsižvelgti, ar nepasibaigė prekių pasaulgos ar sandėliavimo terminas. Jeigu šis terminas pasibaigė, tai baigėsi įkeitimo teisė (CK 6.843 straipsnis). Sandėliavimą reglamentuojančiose teisės normose nenustatytas prekių saugojimo termino pasibaigimo santykis su įkeitimo teise. CK 6.857 straipsnio 1 dalies 5 punkte nustatyta, kad sandėliavimo liudijime nurodomas prekių saugojimo terminas arba kad jos saugomos iki pareikalavimo. Gali būti tokia situacija, kad pasibaigė prekių saugojimo terminas, o prekių atsiimti savininkas negali, nes negrąžintas kreditas, kurio grąžinimą užtikrina įkeitimo liudijimas (CK 6.858 straipsnio 2 dalis). Tokiu atveju įkeistos prekių sandėliavimo sutartys gali būti pratęstos arba prekės perduodamos kitam asmeniui (CK 4.207 straipsnio 1 dalis ir 6.858 straipsnio 2 dalis), nes prekių savininkui (įkaito davėjui) draudžiama atsiimti prekes, o ne jomis disponuoti, o prekes perleidus įkeitimo teisė išlieka. Įkeitimo arba sandėliavimo liudijimų perleidimą lemia juose padarytos žymos apie sandėliavimo terminus. Galima šiuos vertybinius popierius perleisti, kol nepasibaigė minėti terminai. Sandėliavimo liudijimo turėtojas turi įkeitimo teisę į tas pačias prekes. Čia ir prasideda prieštaravimai. Nuosavybės teisės įgyvendinamos neatsižvelgiant į prievolinius santykius, o įkeitimo teisė priklauso nuo prievolių likimo. Įkeitimo liudijimas negali egzistuoti ir negalima juo disponuoti kaip abstrakčiu vertybiniu popieriumi. Tik juo vienu vėliau negalima užtikrinti kitų prievolių, kol nepasibaigė prieš tai juo užtikrinta prievolė. Todėl neteisingai tvirtinama, kad įkeitimo liudijimas reiškia paskesnį prekių įkeitimą. Įkeitimo liudijimo perleidimas reiškia įkeitimo teisės perleidimą. CK 6.859 straipsnis nenumato jokių apribojimų ar sąlygų sandėliavimo ir įkeitimo liudijimą perduoti bankui indosuojant įkeitimo liudijimą ir iki tol, kol prievolė grąžinti skolą bus įvykdyta, arba, neatsižvelgiant į prievolės įvykdymą, iš anksto patenkinti reikalavimą. Faktiškai situacija, kai įkeitimo liudijimas praranda įkeitimo teisę patvirtinančio dokumento savybes, jeigu įvykdoma užtikrinta prievolė, prieštarauja vertybinio popieriaus prigimčiai, nes kiekvienas vertybinis popierius reiškia besąlygišką emitento pareigą

įvykdyti atitinkamus veiksmus vertybinio popieriaus turėtojui. Jeigu paskola grąžinta, įkeitimo liudijimas praranda savo juridinę galią. Dėl šios aplinkybės kyla klausimas, ar, nustačius paskolinių santykių buvimo faktą, užtenka tik įkeitimo liudijimo indosavimo. Teisės doktrinoje yra šalininkų tos nuomonės, kad, perleidžiant įkeitimo liudijimą, tikslinga sudaryti cesijos sutartį ir perleisti paskolą, tada galima kalbėti apie skolinio reikalavimo perleidimą. Pareikštos pastabos dėl sandėliavimo santykius reglamentuojančių teisės normų leidžia daryti išvadą, kad sandėliavimo liudijimų prigimtis dualistinė – nors tai yra vertybiniai popieriai, bet jie atspindi ne pinigines operacijas, o disponavimą prekėmis. Sandėliavimo liudijimai finansų rinkoje laikytini funkciniais analogais pinigams ir vertybiniais popieriams, todėl šių liudijimų turėtojų teisės Europos Sąjungos rinkoje turėtų būti saugomos įgyvendinant valstybėse narėse direktyvas „Dėl susitarimų dėl finansinio įkaito“ ir „Dėl finansinių priemonių rinkų“.

IŠVADOS

1. Sandėliavimo, kaip pasaulgos rūšies, teisinis reguliavimas Lietuvoje skatina plėtoti šios rūšies verslą, sudarant sąlygas gamintojui gauti kreditus neprarandant nuosavybės teisės į sandėliuose saugomas prekes.

2. Sandėliavimo liudijimai aktyvina įkeitimo santykius ir supaprastina prekių, saugomų sandėlyje, įkeitimą, todėl įkeitimo teisę reikėtų įregistruoti remiantis sandėliavimo liudijimais neforminant papildomai įkeitimo laktšo.

3. Įstatymų leidėjas nenumato specialios įkeitimo teisės į prekes realizavimo tvarkos, todėl taikoma bendra išieškojimo nukreipimo į turtines teises tvarka.

4. Praktikai svarbus prekių išdavimo dalimis, kai paskola grąžinama dalimis, aiškus teisinis reglamentavimas. Tokiais atvejais sandėlis turėtų vietoj grąžintų liudijimų išduoti įkaito turėtojui dėl likusios negrąžintos paskolos naujus liudijimus likusiai sandėlyje prekių daliai.

5. Dvigubas sandėliavimo liudijimas, kiekviena jo dalis ar paprastas sandėliavimo liudijimas yra vertybiniai popieriai, tačiau sandėliavimo liudijimais negalima disponuoti kaip abstrakčiais vertybiniais popieriais, pavyzdžiui, vekseliu arba čekiu. Šie liudijimai galioja tol, kol nepasibaigė paskolos įkeitimo sutartys. Jie atspindi ne pinigines operacijas, o prekių panaudojimą.

LITERATŪRA

1. **EB direktyva** 48/26 dėl atsiskaitymų baigtumo.
2. **EB direktyva** 2002/47/EB dėl susitarimų dėl finansinio įkaito 2002/47 EB. OJ L/2002 Nr.168-43.
3. **EB direktyva** 2004/39 EB dėl finansinių priemonių rinkų, iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 85/611/EEB, 93/6/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2000/12/EB bei panaikinanti Tarybos direktyvą 93/22/EEB. OJ L'2004 Nr.145-1.
4. **Lietuvos Respublikoje** licencijuotų sandėlių ir sandėliavimo dokumentų įstatymas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 74-3139.

5. **Ambrasienė D., Baranauskas E. ir kt.** Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vadovėlis.– Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004.
6. **Smaliukas A.** Kilnojamojo turto įkeitimo teisės reforma ir derinimas: lyginamoji analizė. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai. (Teisė).
7. **Lietuvos Aukščiausiojo Teismo** Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-443/2005.
8. **Гудков Б. А.** Складенные свидетельства. Методика практического применения. – Москва, 1997.
9. **Гудков Б. А.** Бухгалтерский учет складенных свидетельств. – Москва, 1999.
10. **Новик М. В.** Складенные свидетельства как объекты имущественного оборота. Актуальные проблемы гражданского права. – Москва: Статут, 2002.
11. **Брагинский М. И., Витрянский В. В.** Договорное право. Книга первая. – Москва: Статут, 1999.
12. **Брагинский М. И., Витрянский В. В.** Договорное право. Книга третья. – Москва: Статут, 2003.
13. **Spanogle J. A. Jr.** Security interests: a Device for financing – small businessmen and protecting yourself in Liquidation.

SOME ASPECTS OF REGULATING SECURITY RIGHTS IN MOVABLE PROPERTY

Janina Stripeikienė *

Mykolas Romeris University

S u m m a r y

Warehouses not only serve the purpose of ensuring the safekeeping of goods transferred therein, they also enable the participation of such goods in the market during the period of their storage. Such a function cannot be performed by every warehouse, it is possible only at the so-called logistic centres. The term “goods” is used to express not the type of the warehouse, but its purpose. By the way of the storage of goods, warehouses ensure both their participation in the market and a possibility for their future disposal. In order to achieve this purpose, warehouse warrants have been introduced.

Warehouse warrants confirm the conclusion of a contract for the storage of goods, which is a type of a contract for deposit. At the same time, those documents enable the commodities under storage in the warehouses to be used profitably in credit relationships, i.e. in acquiring a loan by using warehouse warrants as collateral for the commodities, as well as by mortgaging the warrants themselves as securities. A warehouse warrant conforms to the value of the commodity under storage and makes it possible to be used instead of the commodity in order to ensure the circulation of commodities while they are stored in the warehouse. Such documents representing/certifying commodities facilitate and expedite the conclusion of contracts, therefore, to some extent they can be seen as performing an organisational function – to facilitate market circulation. A warehouse warrant is a unique kind of document in the sense that it has a dual legal nature: it is a security and at the same time it is also a document to certify the right to dispose of the commodities, therefore its transfer is equivalent to a transfer of commodities themselves.

Keywords: security rights, movable property, warehouse warrants, warehousing, collateral, transfer.

---

* Judge of the Supreme Court of Lithuania. Lecturer of the Department of Civil and Commercial Law of the Faculty of Law, Mykolas Romeris University.